

www.e-rara.ch

**M. Vitruvii, viri suae professionis peritissimi, De architectura libri decem,
ad Augustum Caesarem accuratiss. conscripti: & nunc primum in Germania
qua potuit diligentia excusi, atque hinc inde ...**

Vitruvius

Argentorati, anno 1543

Stiftung Bibliothek Werner Oechslin

Shelf Mark: A04c ; app. 446

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-19633>

Liber primus.

---

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

M. VITR VVII

DE ARCHITECTVRA,

LIBER PRIMVS.

VM DIVINA MENS TVA ET
numen, Imperator Caesar, imperio potiretur
orbis terrarum, inuictaq; uirtute cunctis ho-
stibus stratis, triumpho uictoriaq; tua ciues
gloriarentur, & gentes omnes subactæ tuum
spectarent nutum, populusq; Romanus & Se-
natus liberatus timore, amplissimis tuis cogi-
tationibus consilijsq; gubernaretur, non au-

debam tantis occupationibus de Architectura scripta, & magnis cogita-
tionibus explicata edere, metuens ne nō apto tempore interpellans, sub-
irem tui animi offensionem. Cum uerò attenderem, te non solum de uita
communi omnium curam, publicæq; rei constitutionem habere, sed etiam
de opportunitate publicorū ædificiorum, ut ciuitas per te non solum pro-
uincijs esset aucta, uerum etiam ut maiestas Imperij publicorum ædificio-
rum egregias haberet autoritates, non putavi prætermittendū, quin pri-
mo quoq; tempore de his rebus ea tibi ederem: ideo, quòd primum paren-
ti tuo de eo fueram notus, & eius uirtutis studiosus. Cum autem concili-
um cœlestium in sedibus immortalitatis eum dedicauiisset, & Imperium
parentis in tuam potestatem transtulisset, idem studium meum in eius me-
moriam permanens, in te contulit fauorem. Itaq; cum M. Aurelio, & P.
Minidio, & Cn. Cornelio, ad apparitionem balistarū & scorpionum,
reliquorumq; tormentorum refectionem, fui presto, & cum eis commo-
da accepi, quæ cum primo mihi tribuisti, recognitionem persororis com-
mendationem seruasti. Cum ergo eo beneficio essem obligatus, ut ad exi-
tum uitæ non haberem inopiæ timorem, hæc tibi scribere cœpi, quòd
animaduerti multa te ædificauiße, & nunc ædificare, reliquo quoq; tem-
pore, & publicorum, & priuatorum ædificiorum, pro amplitudine re-
rum gestarum, ut posteris memoriæ traderentur, curam habiturum: con-
scripsi per descriptiones terminatas, ut eas attendens, & ante facta, & fu-
tura qualia sint opera, per te nota posses habere, namq; his uoluminibus
aperui omnes discipline rationes.

A

Quid

Architectura, est scientia pluribus disciplinis, & uarijs eruditionibus ornata, cuius iudicio probantur omnia, quæ ab cæteris artibus perficiuntur opera. Ea nascitur ex fabrica, & ratiocinatione. Fabrica, est continuata ac trita usus meditatio, quæ manibus perficitur è materia cuiuscunq; generis opus est, ad propositum deformationis. Ratiocinatio autem est, quæ res fabricatas solertia ac ratione proportionis demonstrare atq; explicare potest. Itaq; architecti, qui sine literis contenderunt, ut manibus essent exercitati, non potuerunt efficere, ut haberent pro laboribus autoritatem. Qui autem ratiocinationibus & literis solis confisi fuerunt, umbram, non rem persecuti uidentur. At qui utrumq; perdidicerunt, (uti omnibus armis ornati) citius cum autoritate quod fuit propositum, sunt assequuti. Cum in omnibus enim rebus, tum maxime etiam in architectura hæc duo insunt, quod significatur, & quod significat. Significatur, proposita res de qua dicitur. Hanc autem significat demonstratio rationibus doctrinarum explicata. Quare uidetur utraque parte exercitatum esse debere, qui se architectum profiteatur. Itaq; cum & ingeniosum esse oportet, & ad disciplinam docilem. Neq; enim ingenium sine disciplina, aut disciplina sine ingenio, perfectum artificem potest efficere, & ut literatus sit, peritus graphidos, eruditus Geometria, & optices nō ignarus, instructus Arithmetica, historias complures nouerit, Philosophos diligenter audiuerit, Musicam sciuerit, Medicinæ non sit ignarus, res p̄sa Iurisconsultorum nouerit, Astrologiam coeliq; rationes cognit as habeat. Quæ cur ita sint, hæc sunt causæ. Literas architectum scire oportet, uti commētarijs memoriam firmiorem efficere possit. De graphidos inde graphidos scientiam habere, quo facilius exemplaribus pictis, quam uelit operis speciem, deformare ualeat. Geometria autem plura præsidia præstat architecturæ, & primū ex euthygrammis circini tradit usum, è quo maxime facilius ædificiorum in arcibus expediuntur descriptiones, normarumq; & librationum & linearum directiones. Item per opticen, in ædificijs, ab certis regionibus, coeli lumina recte ducuntur. Per arithmetice

Literæ.
Scientia
graphidos
Geometria.
Opticen.

DE ARCHITEC. LIB. I. 3.
CARYATVM PORTICVS.

Arithme-
tica.

meticen, sumptus ad-
ficiorum consumman-
tur, mensurarū ratio-
nes explicantur, diffi-
cilesq; symmetriarum
quæstiones geometri-
cis rationibus & me-
thodis inueniuntur.

Historias autem plu-
res nouisse oportet,
quod multa ornamen-
ta sæpe in operibus ar-
chitecti designant, de
quibus argumentis, ra-
tionē cur fecerint, quæ-
rentibus reddere de-
bent. Quēadmodum
si quis statuas marmo-
reas muliebres stola-
tas, & quæ caryatides
dicuntur, pro colum-
nis in opere statuerit,
& insuper mutilos et
coronas collocauerit,
percontātibus ita red-
det rationem. Cary-
a ciuitas Pelopōnesi, cū
Persis hostibus cōtra
Græciam consensit,
postea græci per uicto-
riam gloriose bello li-
berati, communi con-
filio Caryatibus bel-

lum

Carya ci-
uitas.

lum indixerunt. Itaq; oppido capto, uiris interfectis, ciuitate deleta, matronas eorum in seruitutem abduxerunt. Nec sunt passi stolas, neq; ornatus matronales deponere, uti non uno triumpho ducerentur, sed æterno seruitutis exemplo graui contumelia presse, poenas pendere uiderentur pro ciuitate. Ideo qui tunc architecti fuerunt, ædificijs publicis designauerunt earum imagines oneri ferundo collocatas, ut etiam posteris nota poena peccati Caryatiū, memoriæ traderetur.

Non minus Lacones, Pausania Agæsipolidos filio Platæum duce Platæo prælio, pauprælum. ca manu infinitum numerū exercitus Persarū cum superauissent, actō cum gloria triumpho, spoliū et prædæ porticum Persicam ex manubijs laudis, et uirtutis ciuium, indicem uictoriæ, posteris protrophæo constituerunt, ibiq; captiuorū simulachra barbarico uestis ornatu, superbia

DE ARCHITEC. LIB. I. 5.

PORTICVS PERSICA, INSIGNE VIRTVTIS

constituta, captiuorū Plataensū simulachra pro columnis
tectā sustinentia, Pausaniæ Laconū ducis gloria.

bia meritis cōtumelijs
punita, sustinentia te=
ctum collocauerunt:
uti et hostes horresce=
rēt timore eorū forti=
tudinis. ♣ effectus &
ciues id exemplū uir=
tutis aspicientes, glo=
ria erecti, ad defen=
dendam libertatē es=
sent parati. Itaq; ex
eo multi statuas Persi=
cas sustinentes, episty=
lia & ornamenta eo=
rū collocauerunt, &
ita ex eo argumento,
uarietates egregias
auxerūt operibus. Itē
sunt aliæ eiusdem ge=
neris historiæ, quarū
noticiam architectos
tenere oportet. Phi=
losophia uero perfici t
architectū animo ma=
gno, & uti nō sit ar=
rogans, sed potius fā=
cilis, æquus, et fidelis
sine auaritia, quod est
maximum. Nullum
enim opus uere sine
fide

♣ affecti.

Philoso=
phia perfe=
ctrix ar=
chitecti.

Physiolo-
gia.

Musica.

Hydrauli-
ce machi-
næ.

Medicina.
Climata.

Iura.

fide & castitate fieri potest. Ne sit cupidus, neq; in muneribus accipien-
dis habeat animum occupatum, sed cum gravitate suam tueatur di-
gnitatem bonam famam habendo. Hæc enim Philosophia præscribit.
Præterea de rerum natura, quæ græce φυσιογνωσία dicitur, philosophia
explicat: quam necesse est studiosius novisse, quod habet multas & vari-
as naturales quæstiones, ut etiam in aquarum ductuionibus. In cursibus enim
& circuituionibus, et librata planicie, expressionibus, spiritus naturales
aliter atq; aliter fiunt, quorum offensionibus mederi nemo poterit, nisi qui
ex Philosophia principia rerum naturæ nouerit. Item qui Thesbiæ aut Ar-
chimedidis libros, & cæterorum qui eiusmodi generis præcepta conscripse-
runt leget, cum ijs sentire non poterit, nisi his rebus à Philosophis fuerit
institutus. Musicen autem sciat oportet, uti canonicam rationem, &
Mathematicam notam habeat, præterea balistarum, catapultarum, scor-
pionum temperaturas possit recte facere. In capitulis enim dextra ac si-
nistra, sunt foramina hemitoniorum, per quæ tenduntur fuculis & uecti-
bus è nervo torti funes, qui non præcluduntur nec præligantur, nisi soni-
tus ad artificis aures certos & æquales fecerint. Brachia enim quæ in eas
tentiones includuntur, cum extenduntur, æqualiter, & pariter, utraq;
plagam emittere debent. Quod si non homotonia fuerint, impediunt di-
rectam telorum missionem. Item theatris uasa ærea quæ in cellis sub gra-
dibus mathematica ratione collocantur, & sonituum discrimina quæ græ-
ci ἡχῆα uocant, ad symphonias musicas, siue concentus, componuntur,
diuisa in circinatione diatessaron & diapente & diapason, uti uox sceni-
ci sonitus conueniens in dispositionibus, tactu cum offenderit, aucta cum
incremento, clarior & suauior ad spectatorum perueniat aures. Hydrau-
licas quoq; machinas, & cætera quæ sunt similia his organis, sine musi-
cis rationibus efficere nemo poterit. Disciplinam uero medicinæ novisse
oportet, propter inclinationes cœli, quæ græci κλίματα dicunt, &
aëres locorum, qui sunt salubres aut pestilentes, aquarumq; usus. Sine his
enim rationibus nulla salubris habitatio fieri potest. Iura quoq; nota ha-
beat oportet ea, quæ necessaria sunt ædificijs communibus parietum, ad
ambitum stillicidiorum & cloacarum & luminum. Item aquarum ductio-
nes, & cætera quæ eiusmodi sunt, nota oportet sint architectis, uti ante
caueant, quæm instituunt ædificia, ne controuersia, factis operibus, patri-
bus fami-

bus familiarum relinquuntur, & ut legibus scribendis prudentia cauere
 possit & locatori & conductori. Namq; si lex perite fuerit scripta, erit
 ut sine captione uterq; ab utroq; liberetur. Ex Astrologia autem cogno
 scitur oriens, occidens, meridies, septentrio, & cœliratio, æquinoctium, Astrol
 solstitium, astrorum cursus, quorum notitiam si quis non habuerit, horo
 logiorum rationem omnino scire non poterit. Cum ergo tanta hæc disci
 plina, sit condecorata, et abundans eruditionibus uarijs, ac pluribus, non
 puto posse iuste repente se profiteri architectos, nisi qui ab ætate puerili
 his gradibus disciplinarum scandendo, scientia plurium literarum, & ar
 tium nutriti, peruenierint ad summum templum architecturæ. At fortasse
 mirum uidebitur imperitis hominibus, posse naturam tantum numerum
 doctrinarum perdiscere, & memoria continere. Cum autem animadu
 terint, omnes disciplinas inter se coniunctionem rerum & communicatio
 nem habere, fieri posse facilliter credetur. Encyclios enim disciplina, uti
 corpus unum ex his membris, est composita. Itaq; qui à teneris ætatibus
 eruditionibus uarijs instruuntur, omnibus literis, agnoscunt easdẽ notas,
 communicationemq; omnium disciplinarum, & ea re facilius omnia co
 gnoscunt. Ideoq; de ueteribus architectis, Pythius, qui Prienæ ædem Mi
 neruæ nobiliter est architectatus, ait in suis commentarijs, architectum Pythius.
 omnibus artibus & doctrinis plus oportere posse facere, quam qui singu
 las res suis industrijs & exercitationibus ad summam claritatem perdu
 xerunt. Id autem re non expeditur. Non enim debet nec potest esse archi
 tectus Græmaticus, uti fuerit Aristarchus, sed non agrammatos, nec Mu
 ficus, ut Aristoxenus, sed non amufos, nec pictor ut Apelles, sed graphi
 dos non imperitus, nec plastes quemadmodum Myron, seu Polycletus, sed Aristoxe
 rationis plasticæ nõ ignarus, nec denuo medicus ut Hippocrates, sed non nus.
 aniatrologetos, nec in cæteris doctrinis singulariter excellens, sed in his Apelles.
 non imperitus. Non enim in tantis rerum uarietatibus, elegantias singula Myron.
 res quisquàm consequi potest, quòd earum ratiocinationes cognoscere Polycletus
 & percipere, uix cadit in potestatem. Nec tamen nõ tantum architecti Hippo
 non possunt in omnibus rebus habere summum effectum, sed etiam ipsi crates.
 qui priuatim proprietates tenent artium, non efficiunt, ut habeant om
 nes summum laudis principatum. Ergo si in singulis doctrinis singuli ar
 tifices, neq; omnes, sed pauci æuo perpetuo nobilitatem uix sunt consecra
 ti, quem

Pythius.

Sympa-
thia stella
rum.Aristar-
chus.

Philolaus.

Architas.

Apolloni-

us.

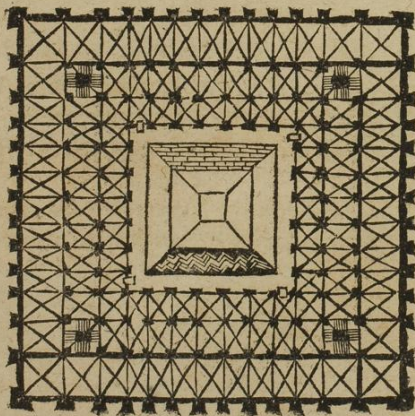
ti, quemadmodum potest architectus, qui pluribus artibus debet esse peritus, non idipsum mirum & magnum facere, nequid ex his indigeat: sed etiam ut omnes artifices superet, qui singulis doctrinis assiduitatem cum industria summa præstiterunt? Igitur in hac re Pythius errasse uidetur, quod non animaduernerit ex duabus rebus singulas artes esse compositas, ex opere, & eius ratiocinatione. Ex his autem unum proprium esse eorum, qui singulis rebus sunt exercitati, id est, operis effectus: alterum commune cum omnibus doctis, id est, ratiocinatio: uti Medicis & Musicis, & de uenarum rithmo, & de pedum motu. At si uulnus mederi, aut agrum eripere de periculo oportuerit, non accedet Musicus, sed id opus proprium erit Medici. Itē in organo non Medicus, sed Musicus modulabitur, ut aures suam cantionibus recipiant iucunditatem. Similiter cum Astrologis & Musicis est disputatio communis de sympathia stellarum et symphoniarum, in quadratis & trigonis, diatessaron & diapente, cum Geometris de uisu, qui græce λόγος & ὁπτικὸς appellatur, cæterisque omnibus doctrinis, multæ res, uel omnes, communes sunt duntaxat ad disputandum. Operum uero ingressus, qui manu ac tractationibus ad elegantiam perducuntur, ipsorum sunt, qui proprie una arte ad faciendum sunt instituti. Ergo satis abunde is uidetur fecisse, qui ex singulis doctrinis partes & rationes earum mediocriter habet notas, easque quæ necessariae sunt ad architecturam, uti si quid de his rebus & artibus iudicare & probare opus fuerit, ne deficiatur. Quibus uero natura tantum tribuit solertiae, acuminis, memoriae, ut possint Geometriam, Astrologiam, Musicen, cæterasque disciplinas penitus habere notas, prætereunt officia architectorum, & efficiuntur mathematici. Itaque facilius contra eas disciplinas disputare possunt, quod pluribus telis disciplinarum sunt armati. Hi autem inueniuntur raro, ut aliquando fuerunt Aristarchus Samius, Philolaus et Architas Tarētini, Apollonius Pergæus, Eratosthenes Cyrenæus, Archimedes & Scopinas ab Syracusis, qui multas res organicas & gnomonicas, numero naturalibusque rationibus inuentas atque explicatas, posteris reliquerunt. Cum ergo talia ingenia à naturali solertia, non passim cunctis gentibus, sed paucis uiris habere concedatur: officium uero architecti omnibus eruditionibus debeat esse exercitatum, & ratio propter amplitudinem rei permittat, non iuxta necessitatem summas, sed etiam mediocres sci-

cres scientias habere disciplinarum, peto Caesar, et à te, & ab his qui mea uolumina sunt lecturi, ut si quid parū ad artis Grammaticæ regulam fuerit explicatum, ignoscatur. Namq; non uti summus Philosophus, nec Rhetor disertus, nec Grammaticus summis rationibus artis exercitatus, sed ut architectus, his literis imbutus, hæc nisus sum scribere. De artis uero potestate, quæq; insunt in ea ratiocinationes, polliceor (uti spero) his uoluminibus, non modo ædificantibus, sed etiam omnibus sapientibus, cum maxima autoritate, me sine dubio præstaturum.

EX QVIBVS REBVS ARCHITECTURA constat. CAPVT. II.

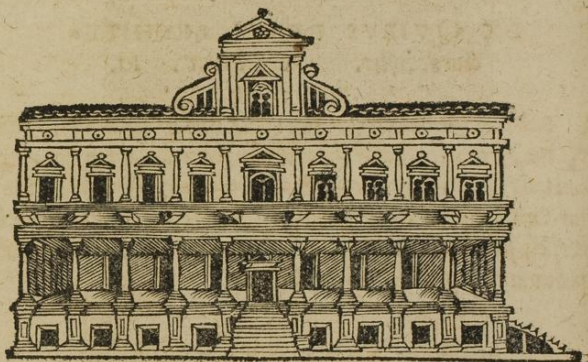
Architectura autē constat ex ordinatione, quæ græce τὰξίς dicitur, & ex dispositione, hanc autem græci διατάξις uocant, eurythmia, et symmetria, & decore, et distributione, quæ græce οἰκονομία dicitur. Ordinatio, est modica membrorum operis commoditas, separatim, uniuersæq; proportionis, ad symmetriam comparatio. Hæc componitur ex quantitate quæ græce ποσότης dicitur.

Ποσότης

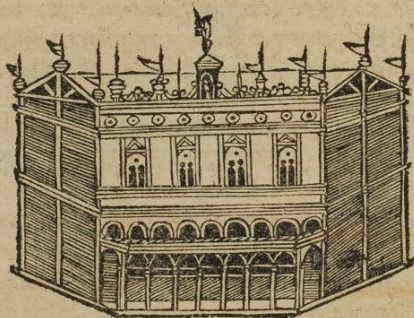
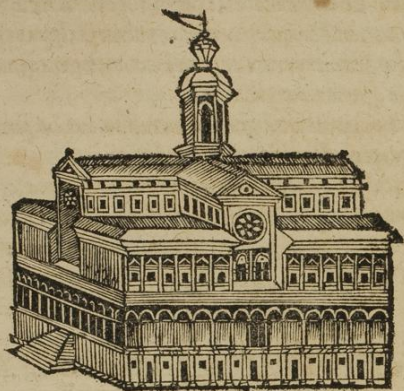
B Quam

- Quantitas.** Quantitas autem est modulorum ex ipsius operis sumptione, singulisq; membrorum partibus uniuersi operis conueniens effectus.
- Dispositio.** Dispositio autem est rerum apta collocatio, elegansq; in compositionibus effectus operis cum qualitate.
- Species.** Species dispositionis, quæ græce dicuntur ἰσχύς, hæ sunt, Ichnographia, Orthographia, Scenographia.

- Ichnographia.** Ichnographia est circini regulæq; modice continens usus, ex qua capiuntur formarum in solis arearum descriptiones.
- Orthographia.** Orthographia autem est erecta frontis imago, modiceq; picta rationibus operis futuri figura.
- Scenographia.** Item scenographia est frontis & laterum abscedentium adumbratio, ad circiniq; centrum omnium linearum responsus.

Hæc

Hæ nascuntur ex cogitatione, & inuentione. Cogitatio est cura studij
 plena, & industriæ uigilantiæq; effectus propositi cū uoluptate. Inuen-
 tio autem est questionum obscurarum explicatio, ratioq; nouæ rei, uigo
 re mobili reperta. Hæ sunt terminationes dispositionum. Eurythmia est
 uenusta species, commodusq; in compositionibus membrorum aspectus.
 Hæc efficitur cum membra operis conuenientia sunt: altitudinis ad latitu-
 dinem: latitudinis ad longitudinem, & ad summam omnia respondeant

sue symmetriae. Item symmetria est ex ipsius operis membris conueniens consensus, ex partibusq; separatis, ad uniuersae figurae speciem, ratae partis responsus, ut in hominis corpore est cubito, pede, palmo digito, ceterisq; partibus, symmetros est, sic est in operum perfectionibus. Et primum in aedibus sacris, ut est columnarum crassitudinibus, aut est triglypho, aut etiam embatere balistae foramine, quod graeci *πορὶ τρητόν* uocitant, *Απὸ πηχυαίων* nauibus interscalmio, quod *διπνηχαιών* dicitur, item ceterorum operum est membris, inuenitur symmetriarum ratiocinatio. Decor autem est emendatus operis aspectus, probatis rebus compositi cum autoritate. Is perficitur statione, qui graece *θεμασις* dicitur, seu consuetudine, aut natura. Statione, cum Ioui, fulguri, & coelo, & soli, & lunae, aedificia sub diuo, hypetraque constituantur. Horum enim deorum & species & effectus, in aperto mundo atq; lucenti, praesentes uidemus. Minerva, & Hercules. Marti, & Herculi, aedes doricæ fient. His enim Dijs propter uirtutem, Venus. sine delitijs aedificia constitui decet. Veneri, Florae, Proserpinae, fontium Flora. Nymphis, Corinthio genere constitutæ, aptas uidebuntur habere proprietates, quod his Dijs propter tencritatem, graciliora et florida, folijsq; & Proserpina. uolutis ornata opera facta, augere uidebuntur iustum decorem. Iunoni, Diana. Diana, Libero patri, ceterisq; Dijs qui eadem sunt similitudine, si aedes Liber patris. Ionice construerentur, habita erit ratio mediocritatis quod & ab seueromore Doricorum, & à teneritate Corinthiorum, temperabitur earum institutio proprietatis. Ad consuetudinem autem decor sic exprimitur, cum aedificijs interioribus magnificis, item uestibula conuenientia & elegantia, erunt facta. Si enim interiora perfectus habuerint elegantes, aditus autem humiles & inhonestos, non erunt cum decore. Item si Doricis epistylis in coronis denticuli sculptentur, aut in puluinatis capitulis, et Ionicis epistylis exprimentur triglyphi, translatis ex alia ratione proprietatibus in aliud genus operis, offendetur aspectus, alijs ante ordinis consuetudinibus institutis. Naturalis autem decor sic erit. Si primum decor. omnibus templis saluberrimæ regiones, aquarumq; fontes in his locis idonei eligentur, in quibus sana constituantur, deinde maxime Esculapio, Saesculapius. luti, & eorum deorum, quorum plurimi medicinis aegri curari uidentur. Cum enim ex pestilenti in salubrem locum corpora agra translata fuerint, & est fontibus salubribus aquarum usus subministrabuntur, celerius conualescent.

conualeſcent. Ita efficietur uti ex natura loci, maiores, auctasq; cum dignitate diuinitas excipiat opiniones. Item natura decor erit, ſi cubicalis & Bibliothecis, ab oriente lumina capientur, balneis & hybernaculis, ab occidente hyberno, pinacothecijs, & quibus certis luminibus opus eſt paribus, à ſeptentrione, quòd ea coeli regio neq; exclaratur, neq; obſcuratur ſolis curſu, ſed eſt certa & immutabilis, die perpetuo. Diſtributio autem eſt copiarũ lociq; commoda diſpenſatio, parcaq; in operibus ſumptus cum ratione temperatio. Hæc ita obſeruabitur, ſi primum architectus ea non queret, quæ non poterunt inueniri, aut parari, niſi magno. Namq; non omnibus locis arenæ ſoſitæ, nec cementorum, nec abietis, nec ſappinorum, nec marmoris copia eſt, ſed aliud alio loco naſcitur, quorum comparationes difficiles ſunt & ſumptuoſæ. Utendum autem eſt, ubi non eſt arena ſoſitia, fluuiatica, aut marina lota. Inopiæ quoq; abietis aut ſappinorum uitabũtur, utendo cupreſſo, populo, ulmo, pinu. Reliqua quoq; his ſimilia erunt explicanda. Alter gradus erit diſtributionis, cum ad uſum patrum familiarum, aut ad pecuniæ copiam, aut ad elegantie dignitatẽ, ædificia alte diſponentur. Namq; aliter urbanas domos oportere conſtitui uidetur, aliter quibus ex poſſeſſionibus ruſticiſ inſuunt fructus, non idem ſeneratoribus, aliter beatis & delicatis, potentibus uero, quorum cogitationibus Reſpu. gubernatur, ad uſum collocabuntur, & omnino faciendæ ſunt aptæ omnibus perſonis ædificiorum diſtributiones.

DE PARTIBVS ARCHITECTVRÆ IN PRI-
uatorum & publicorum ædificiorum diſtributio-
nibus, & gnomonices & machinationis.

C A P. I I I.

P Artes ipſius Architecturæ ſunt tres, Aedificatio, Gnomonice, Machinatio. Aedificatio autem diuiſa eſt bipartito, è quibus una eſt moenium & communium operum in publicis locis collocatio. Altera eſt priuatorum ædificiorum explicatio. Publicorum autem diſtributiones ſunt tres, è quibus una eſt deſenſionis, altera religionis, tertia oportunitatis. Deſenſionis eſt murorum turriumq; & portarum ratio, ad ho-

B 3 ſium.

Religio. stium impetus perpetuo repellendos excogitata. Religionis, Deorum
 Oportuni immortalium sanorum, ædiumq; sacrarum collocatio. Oportunitatis,
 tas. omnium locorum ad usum publicum dispositio, uti portus, fora, porticus,
 Fora. balnea, theatra, inambulationes, cæteraq; quæ iisdem rationibus in pu-
 Porticus. blicis designantur locis. Hæc autem ita fieri debent, ut habeatur ratio fir-
 Balnea. mitatis, utilitatis, venustatis. Firmitatis erit habita ratio, cum fuerit fun-
 Theatra. damentorum ad solidum depressio, & ex quaq; materia copiarum sine
 Inambula avaritia diligens electio. Utilitatis autem, emendata & sine impeditio-
 tiones. ne, usu locorum, dispositio, & ad regiones sui cuiusque generis apta &
 Firmitas. commoda distributio. Venustatis uero, cum fuerit operis species grata
 Utilitas. & elegans, membrorumque commensus iustas habeat symmetriarum
 Venustas. rationes.

DE ELECTIONE LOCORVM SALVBRI

um, & quæ obsint salubritati, & unde lumina
 capiantur. CAP. IIII.

Loci salu- I N ipsius uero moenibus ea erunt principia. Primum electio loci salubet-
 terrimi. rimi. Is autem erit excelsus & non nebulosus, non pruinosus, regio-
 nesq; cœli spectans, neq; æstuosas, neq; frigidas, sed temperatas. Deinde
 si eritabitur palustris uicinitas. Cum enim auræ matutinæ cum sole ori-
 ente ad oppidum peruenient, & ijs ortæ nebula adiungentur, spiritusq;
 bestiarum palustrium uenenatos cum nebula mixtos inhabitatorum cor-
 pora flatus spargent, efficiant locum pestilentem. Item si secundum ma-
 re erunt moenia, spectabuntq; ad meridiem, aut ad occidentem, non erunt
 salubria, quia per æstatem cœlum meridianum sole exoriente calescit, me-
 ridie ardet. Item quod spectat ad occidentem, sole exorto tepescit, me-
 ridie calet, uespere feruet. Igitur mutationibus caloris & refrigeratio-
 nis, corpora quæ in ijs locis sunt, uitiuntur. Hoc autem licet animaduer-
 tere etiam ex ijs quæ non sunt animalia. In cellis enim uinarijs testis, lumi-
 na nemo capit à meridie, nec ab occidente, sed à septentrione, quod eare-
 gio nullo tempore mutationes recipit, sed est firma perpetuo, & immuta-
 Granaria. bilis. Ideo etiam & granaria, quæ ad solis cursum spectant, bonitatem ci-
 to mutant, obsoniaq; & poma, quæ non in ea cœli parte ponuntur quæ
 est aucta

est auersa à solis cursu, non diu seruantur. Nam semper calor cum exco-
quit, aëribus firmitatem eripit, & uaporibus feruidis exugendo natura-
les uirtutes, dissoluit eas, & feruore mollescentes efficit imbecillas, ut eti-
am in ferro animaduertimus, quod quamuis natura sit durum, in fornaci-
bus ab ignis uapore percalefactum ita mollescit, uti in omne genus forma
faciliter fabricetur, & idem cum molle & candens est, si refrigeretur tin-
ctum frigida, redurescit, & restituitur in antiquam proprietatē. Licet
etiam considerare hæc ita esse, ex eo, quod æstate, non solum in pestilen-
tibus locis, sed etiam in salubribus, omnia corpora calore fiant imbecilla,
& per hyemem, etiam quæ sint pestilentissimæ regiones, efficiantur salu-
bres, ideo quod à refrigerationibus solidantur. Non minus etiam quod
quæ à frigidis regionibus corpora traducuntur in calidas, non possunt
durare, sed dissoluuntur. Quæ autem ex calidis locis, sub septentrionum
regiones frigidæ, non modo non laborant immutatione loci ualitudini-
bus, sed etiam confirmantur. Quare cauendum esse uidetur in moenibus
collocandis ab ijs regionibus, quæ caloribus, flatus ad corpora hominum
possunt spargere. Nam quia ex principijs, quæ græci σοιχῆα appellant, 501 X⁵¹
omnia corpora sunt composita, id est, ex calore, & humore, & terre-
no, & aëre, & his mixtionibus naturali temperatura figurantur omni-
um animalium in mundo generatim qualitates. Ergo in quibus corpori-
bus cum exuperat è principijs calor, tunc interficit, dissoluitq; cætera fer-
uore. Hæc autem uitia efficit feruidum ab certis partibus cælum, cum infi-
dit in apertas uenas plusquàm patitur, è mixtionibus naturali temperatu-
ra corpus. Item si humor occupauit corporum uenas, imparesq; eas fe-
cit, cætera principia ut à liquido corrupta, diluuntur, & dissoluuntur
compositionis uirtutes. Item è refrigerationibus humoris, uentorum, &
curarum, insunduntur uitia corporibus. Non minus aëris, etiamq; terre-
ni, in corpore naturalis compositio augēdo aut minuendo, infirmat cæte-
ra principia, terrena, cibi plenitate, aërea, grauitate cœli. Sed si quis uo-
luerit diligentius hæc sensu percipere, animaduertat, attendatq; naturas
auium, & piscium, & terrestrium animalium, & ita considerabit discrimi-
mina temperature. Aliam enim mixtionem habet genus auium, aliam pi-
scium, longe aliter terrestrium natura. Volucres minus habet terreni, mi-
nus humoris, caloris temperate, & aëris multū. Igitur lenioribus prin-
cipijs com-

Discrimi-
na tempe-
raturæ.
Volucres.

cipijs compositæ, facilius in aëris impetum nituntur. Aquatiles autem pi-
 scium naturæ, quod temperatæ sunt à calido, plurimumq; ex aëris & ter-
 reni sunt compositæ, sed humoris habent oppidò quàm paulum, quo mi-
 nus habent è principijs humoris in corpore, facilius in humore perdu-
 rant. Itaq; cum ad terram perducuntur, animam cum aqua relinquunt.
 Item terrestria, quòd è principijs ab aëre caloreque sunt temperata, mi-
 nusq; habent terreni, plurimumq; humoris, quòd abundant humida par-
 tes, non diu possunt in aqua uitā tueri. Ergo si hæc ita uidentur quēadmo-
 dum proposuimus, & ex ijs principijs animalium corpora composita sen-
 su percipimus, & exuberationibus aut defectiōibus ea laborare, dissol-
 uiq; indicauimus, non dubitamus quin diligentius quæri oporteat, uti tem-
 peratissimas cœli regiones eligamus, cum quærenda fuerit in mœnium
 collocationibus salubritas. Itaq; etiam atq; etiam ueterum reuocandam
 censeo rationem. Maiores enim è pecoribus immolatis, quæ pascebantur
 in ijs locis, quibus aut oppida aut castra statua constituebantur, inspicie-
 bant iecinora, & si erant liuida & uitiosa prima, alia immolabant, du-
 bitantes utrum morbo, an pabuli uitio læsa essent. Cum pluribus experti
 erant, & probauerant integram & solidam naturam iecinorum ex
 aqua & pabulo, ibi constituebant munitiones. Si autem uitiosa inuenie-
 bant, inditio transferebant, idem in humanis corporibus pestilentem futu-
 ram nascentem in ijs locis aquæ, cibiq; copiam, & ita transmigrabant, &
 mutabant regiones, quærentes omnibus rebus salubritatem. Hoc autem
 fieri, uti pabulo, ciboque salubres proprietates terræ uideantur, licet
 animaduertere & cognoscere ex agris Cretensium, qui sunt circa Po-
 thereum flumen, quod est Cretæ inter duas ciuitates Gnoson & Corty-
 nam. Dextra enim & sinistra eius fluminis, pascentur pecora, sed ex ijs:
 quæ pascentur proxime Gnoson, splenem habent, quæ autem ex altera
 parte, proxime Cortynam, nō habent apparentem splenem. Vnde etiam
 Medici quærentes de ea re, inuenerunt in ijs locis herbam, quam pecora
 rodendo, imminuerant lienes, ita eam herbam colligendo, curant liene-
 sos hoc medicamento, quod etiam ἄσπερον Cretenses uocitant. Ex
 eo licet scire, cibo atq; aqua, proprietates locorum naturaliter pestilen-
 tes aut salubres esse. Item si in paludibus mœnia constituta erunt, quæ pa-
 ludes secundum mare fuerint, spectabuntque ad septentrionem, aut inter
 septen-

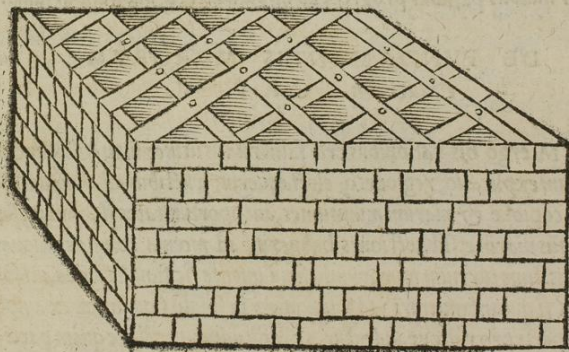
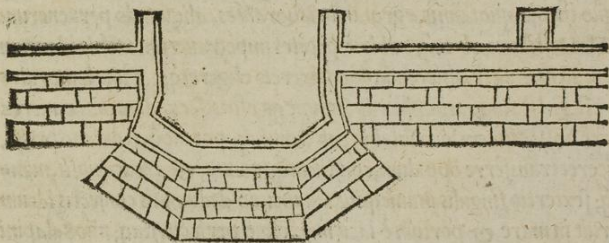
septentrionē & orientem, eaq; paludes excelsiores fuerint quā littus marinum, ratione uidebuntur esse constituta. Fossis enim ductis, fit aquæ exitus ad littus, & ex mari tempestatibus aucto, in paludes redundantia motionibus concitatur, amarisq; mixtionibus, non patitur bestiarum palustrium genera ibi nasci, quæq; de superioribus locis natando proxime litus perueniunt, inconsueta falsitudine necantur. Exemplar autem huius rei, gallicæ paludes possunt esse, quæ circū Altinum, Rauennam, Aquile- Altinum. giam, aliq; quæ in eiusmodi locis municipia sunt proxima paludibus: Rauenna. quod his rationibus habent incredibilem salubritatem. Quibus autem Aquilegia insidentes sunt paludes, & non habent exitus profluentes, neq; per flumina, neq; per fossas, uti pontinæ, stando putrescunt, & humores graues et pestilentes in his locis emittunt. Item in Apulia oppidum Salapia uetus, Salapia. quod Diomedes ab Troia rediens constituit, siue (quemadmodum non- Diomedes nulli scripserunt) Elphias Rhodius, in eiusmodi locis fuerat collocatum, ex quo incolæ quotannis ægrotando laborantes, aliquando peruenerunt ad M. Hostilium, ab eoq; publicè petētes impetrauerunt uti his idoneum M. Hosti- locum ad mœnia transferenda conquireret, eligeretq;. Tunc is moratus lius. non est, sed statim rationibus doctissime quesitis, secundum mare mercatus est possessionem loco salubri, ab Senatuq; populoq; Romano petijt, ut liceret transferre oppidum, constituitq; mœnia, & areas diuisit, nummoq; sextertio singulis municipibus mancipio dedit. His confectis lacum aperuit in mare, & portum è lacu municipio perfecit. Itaq; nūc Salapini quatuor milibus passibus progressi ab oppido uetere, habitant in salubri loco.

DE FVNDAMENTIS MVRRORVM
& turrium. C A P. V.

CVM ergo his rationibus erit salubritatis in mœnium collocando- rum explicatio, regionesq; electæ fuerint fructibus ad alendam ciuitatem copiosæ, & uiarum munitiones, aut oportunitates fluminum, seu per portus marinæ subuectiones habuerint ad mœnia comportationes expeditas, tunc turrium murorumq; fundamenta sic sunt faciendā, uti fodiuntur (si queant inueniri) ad solidum, & in solido (quantum ex amplitudine operis pro ratione uideatur) crassitudine ampliore quā parietum qui

tum qui supra terram sunt futuri, & ea impleantur quàm solidissima structura. Item turres sunt proijciendæ in exteriorem partem, uti cum ad murũ hostis impetu uelit appropinquare, à turribus dextra ac sinistra lateribus apertis, telis uulneretur. Curandumq; maxime uidetur, ut non facilis sit aditus ad oppugnandum murum, sed ita circumdandum ad loca precipitia, & excogitandum, uti portarum itinera non sint directæ, sed *σκαρὰ*. Namq; cum ita factum fuerit, tunc dextrum latus accedentibus, quod scuto non erit tectum, proximum erit muro. Collocanda autem oppida sunt, non quadrata, nec procurrentibus angulis, sed circuitionibus, uti hostis ex pluribus locis conspiciatur. In quibus enim anguli procurant, difficiliter defenditur, quod angulus magis hostem tuetur quàm ciuē.

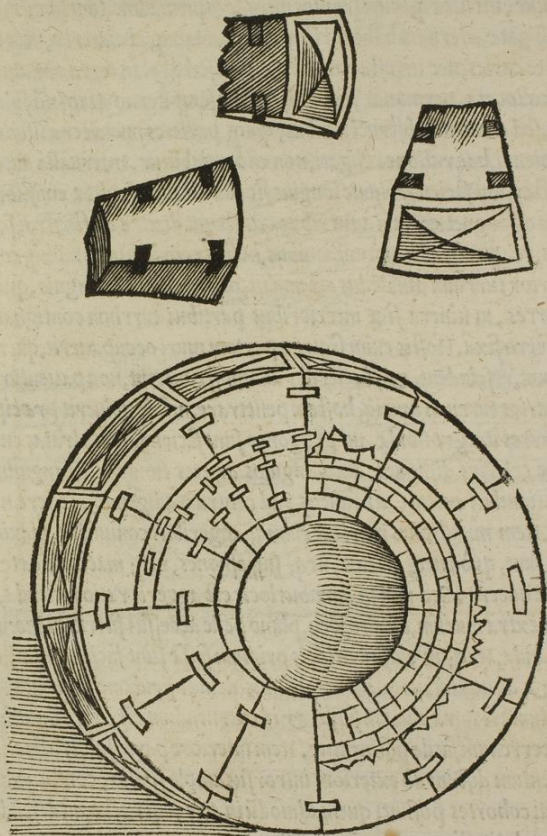
MOENIVM ATQVE TVRRIVM
murorum figura.

Craſſi

Craſitudinem autem muri ita faciendam cenſeo, uti armati homines, ſupra obuiam uenientes alius alium, ſine impeditioe præterire poſſint, dum in craſitudine perpetuæ taleæ oleagineæ uſtilatæ quàm creberrime inſtruantur, uti utræq; muri frontes inter ſe (quemadmodum ſibulis) his taleis colligatæ, æternam habeant firmitatem. Namq; ei materiæ, nec tempeſtas, nec caries, nec uetuſtas poteſt nocere, ſed ea et in terra obruta, et in aqua collocata, permanet ſine uitijſ utilis ſempiterno. Itaq; nō ſolum in muro, ſed etiam in ſubſtructionibus, quiq; parietes murali craſitudine erunt faciendi, hac ratione religati, non cito uitia bñtur. Interualla autem turrium ita ſunt faciendæ: ut ne longius ſit alia ab alia, ſagittæ emiſſione, uti ſi qua oppugnetur, tum à turribus quæ erunt dextra ac ſiniſtra, ſcorpionibus, reliquisq; telorum miſſionibus, hoſtes reiſciantur. Etiamq; contra, interior turrium diuidendus eſt murus, interuallis tam magnis, quàm erunt turres, ut itinera ſint interioribus partibus turrium contignata, neq; ea ferro fixa. Hoſtis enim ſiquam partem muri occupauerit, qui reſpugnabunt, reſcindent, & ſi celeriter adminiſtrauerint, non patientur reliquas partes turrium muriq; hoſtem penetrare, niſi ſe uoluerit præcipitare. Turres itaq; rotundæ, aut polygoniæ ſunt faciendæ, quadratas enim machine celerius diſſipant, quod angulos arietes tundendo frangunt: in rotundationibus autem (uti cuneos) ad centrum adigendo, ledere non poſſunt. Item munitiones muri turriumq; aggeribus coniunctæ, maxime tutiores ſunt, quod neq; arietes, neq; ſuſſoſiones, neq; machine ceteræ eis ualent nocere. Sed non in omnibus locis eſt aggeris ratio faciendæ, niſi quibus extra murum, ex alto loco, plano pede acceſſus fuerit ad moenia oppugnanda. Itaq; in eiſmodi locis primum ſoſſæ ſunt faciendæ, latitudinibus & altitudinibus quàm ampliſſimis, deinde fundamentum muri deprimendum eſt intra alueum ſoſſæ, & id extruendum eſt ea craſitudine, ut opus terrenum facile ſuſtineatur. Item interiore parte ſubſtructionis, fundamentum diſtans ab exteriori introrſus amplo ſpatio, conſtituendum eſt, ita uti cohortes poſſint, quemadmodū in acie, inſtructæ, ad defendendum ſupra latitudinem aggeris conſiſtere.

Turres ro-
tundæ, aut
polygoniæ
faciendæ.

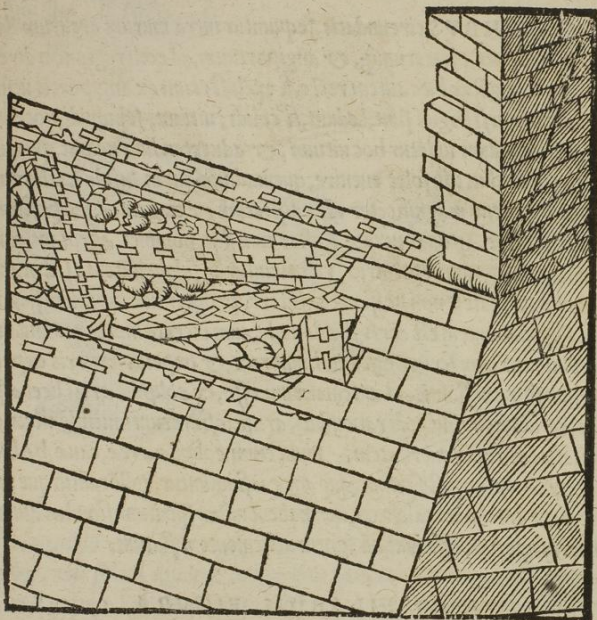

Cum autem fundamenta ita distantia inter se fuerint constituta, tunc inter ea alia transuersa coniuncta exteriori & interiori fundamento, per-
tinatim disposita, quemadmodum ferræ dentes soluentes se collocentur.

FVNDAM

FVNDAMENTI PECTINATIM FACTI

ueluti ferræ dentes esse solent.

Cum enim sic erit factum, tunc ita oneris terreni magnitudo distribu-
ta in paruas partes, neq; uniuerſa pondere præmens, poterit ulla ratio-
ne extrudere muri ſubſtructiones. De ipſo autem muro è qua materia
ſtruatur aut perficiatur, ideo non eſt præſiniendum, quòd in omnibus lo-
cis, quas optamus copias, eas non poſſumus habere. Sed ubi ſunt ſaxa qua Saxa qua-
drata, ſiue ſilex, ſiue cementũ, aut coctus later, ſiue crudus, his erit uten- drata.
dum. Nõ enim uti Babylone abundantes liquido bitumine, pro calce & Silex.
arena & coctolatero factum habent murum, ſic item poſſunt omnes re- Cementũ.
giones, ſeu locorum proprietates, habere tantas eiſdem generis utilita- Coctus la-
tes, uti ex his comparationibus, ad æternitatem, perfectus habeatur ſine ter ſiue
uitio murus.

C 3 DE crudus.

DE DIVISIONE OPERVM, QVAE INTRA
muros sunt, & eorum dispositione, ut uentorum noxij fla-
tus uitentur. CAPVT VI.

MOENIBVS circumdati, sequuntur intra murum arearum di-
uisiones, platearumq; & angiportuum, ad coeli regionem dire-
ctiones. Dirigetur haec autem recte, si exclusi erunt ex angiportis uenti
prudenter, qui si frigidi sunt, ledunt, si calidi, uitiant, si humidi, nocent.
Quare uitandum uidetur hoc uitium, & aduertendum ne fiat, quod in
multis ciuitatibus usu solet euenire, quemadmodum in Insula Lesbo op-
pidum Mytilene magnifice est aedificatum & eleganter, sed positum
non prudenter. In qua ciuitate Auster cum flat, homines aegrotant, cum
Corus. Corus, tuſſiunt, cum Septentrio, restituntur in salubritatem: sed in an-
Septetrio. giportis & plateis non possunt consistere, propter uehementiam frigo-
Ventus. ris. Ventus autem est aeris fluens unda, cum incerta motus redundan-
tia. Nascitur cum feruor offendit humorem, & impetus feruoris expri-
mit uim spiritus flantis. Id autem uerum esse, ex aolipilis areis licet aspi-
cere, & de latentibus coeli rationibus, artificiosis rerum inuentionibus, di-
uinitatis exprimere ueritatem. Fiunt enim aolipila aerea, cauae, ha-
bent punctum angustissimum, quo aquae infunduntur, collocanturque, ad
Aeolipila
aerea. ignem, & antequam caleſcant, non habent ullum spiritum, simul ac autem
feruere ceperint, efficiunt ad ignem uehementem flatum.

AEOLIPILARVM FIGVRA.

Ita scire et iudicare licet, è parvulo brevissimoq; spectaculo, de magnis
 & immanibus cœli ventorumq; naturæ rationibus. Venti enim si exclusi
 fuerint, non solum efficient corporibus valentibus locum salubrem, sed
 etiam si qui morbi ex alijs uitijs forte nascentur, qui in cæteris salubri-
 bus locis, habent curationes medicinæ contrariæ, in his propter tempe-
 raturam exclusionis ventorum, expeditius curabuntur. Vitia autem sunt,
 quæ difficulter curantur, in regionibus, quæ sunt supra scriptæ, hæc, gra Gravitudo,
 arthritidis, tussis, pleuritis, phthisis, sanguinis eiection, & cætera do-
 quæ non detractionibus, sed adiectionibus curantur. Hec ideo difficul. Arthritidis.
 ter medicantur, primum quod ex frigoribus concipiuntur, deinde quod Tussis.
 defectis morbo uiribus eorum, aër agitat, ex ventorum agitationibus Pleuritis.
 extenuatur, unaq; à uitiosis corporibus detrahit succum, & efficit ea exi Phthisis.
 lora. Contra uero lenis & crassus aër, qui perflatus non habet, neq; cre Sanguinis
 bras redundantias, propter immotam stabilitatem adiciendo ad membra eiection.
 eorum, alit eos & reficit, qui in his sunt impliciti morbis. Nonnullis pla-
 cuit esse

Numerus
uentorum

cuit esse uen-
tos quatuor,
à oriēte æ-
quinoctiali
Solanum, à
meridie Au-
strum, ab oc-
cidēte æqui-
noctiali Fa-
uonium, à se-
ptentrionali
Septentrio =
nem: sed qui
diligentius
perquisue-
rūt, tradide-
rūt eos esse
octo, maxi-
me quidem
Androni-
cus cirrhe-
stes, qui etiam ex
emplum col-
locauit Athe-
nis turrim
marmoreā
octogonon,
et in singu-
lis lateribus
octogoni,
singulorum
uētorū ima-
gines exscul-
ptas

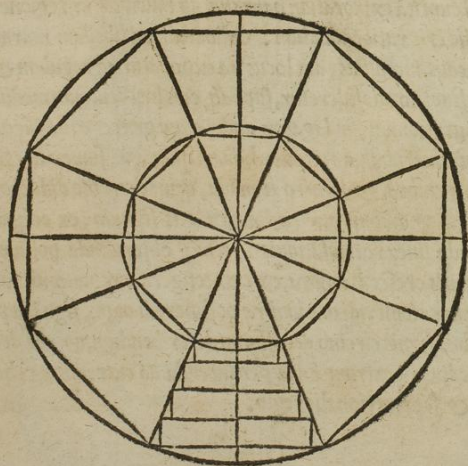

no ueniam
Androni-
cus cirrhe-
stes.
et per
5

Androni-
cus
cirrhe-
stes

ptas cōtra suos cuiusq; flatus designauit, supraq; eam turrim metā mar-
moream perfecit, & insuper tritonem æreum collocauit, dextra manu
uirgam porrigentem, & ita est machinatus, uti uento circumageretur,
& semper contra flatum consisteret, supraq; imaginem flantis uenti in-
dicem uirgam teneret.

TRITONIS FIGVRA.

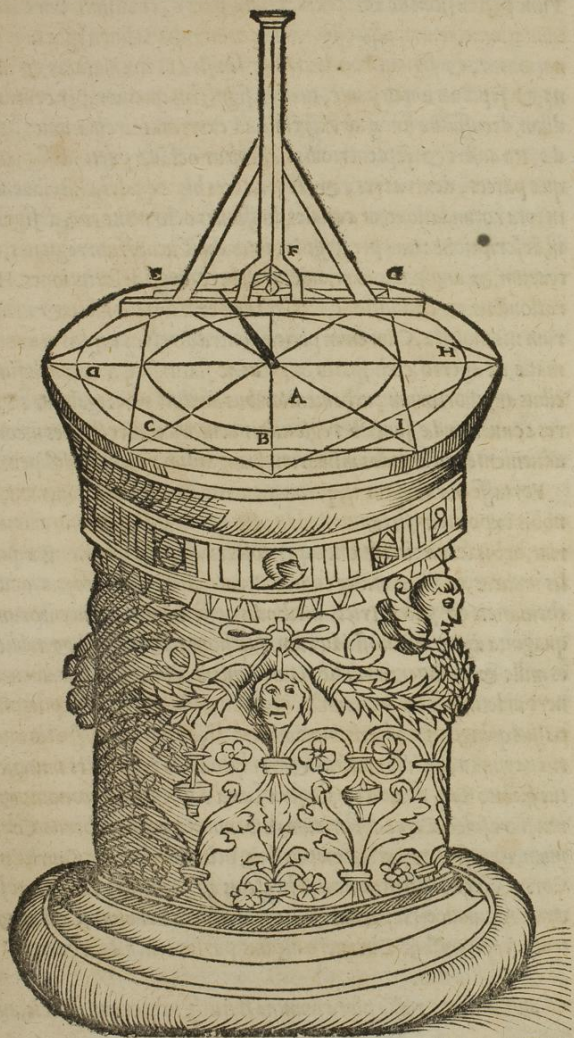

D

itaq;

Itaq; sunt collocati inter Solanum & Austrum ab oriente hyberno, Eurus, Inter Austrum & Fauoniū ab occidente hyberno, Aphricus. Inter Fauonium & Septentrionem, Caurus, quem plures uocant Corum. Inter Septentrionem & Solanum, Aquilo. Hoc modo uidetur esse expressum, uti capiat numeros, & nomina, & partes, unde flatus uentorum certi spirent. Quod cum ita exploratum habeatur, ut inuenientur regiones & ortus eorum, sic erit ratiocinandum. Collocetur ad libellam marmoreum amusium medijs mœnibus, aut locus ita expoliatur ad regulam & libellam, ut amusium non desideretur, supraq; eius loci centrum medium, collocetur æneus gnomon, indagator umbræ, qui græce σκιαβήτης dicitur, huius ante meridianam circiter horam quintam, sumenda est extrema gnomonis umbra, & puncto signāda, deinde circino diducto ad punctum quod est gnomonis umbræ longitudinis signum, ex eoq; à centro circumagenda linea rotundationis. Itemq; obseruanda postmeridiana istius gnomonis crescens umbra, & cum tetigerit circinationis lineam, et fecerit parem antemeridiana umbræ postmeridianam, signāda puncto. Ex his duobus signis circino decussatim describendum, & per decussationem & medium centrum linea perducenda ad extremum, ut habeatur meridiana & septentrionalis regio.

plⁱ 18 c³

A. Aeneas
 us gnomō
 indagator
 umbræ.
 B. Septen-
 trio.
 F. Auster.
 C. Aquilo.
 H. Fauo-
 nius.
 D. Solu-
 nus.
 G. Aphri-
 cus.

D 2 Tunc

Tunc postea sumenda est sextadecima pars circinationis lineæ totius rotundationis, centrumq; collocandum in meridiana lineæ, quæ tangit circinationem, & signandum dextra ac sinistra in circinatione, & meridiana, & septentrionali parte, tunc ex signis his quatuor, per centrum medium, decussatim lineæ ab extremis ad extremas circinationes perducenda. Ita austri & septentrionis habebitur octauæ partis designatio. Reliquæ partes, dextra tres, & sinistra tres his æquales, distribuendæ sunt in tota rotundatione, ut æquales diuisiones octo uentorum designatæ sint in descriptione: tum per angulos inter duas uentorum regiones, & platearum, & angiportorum, uidetur debere dirigi descriptiones. His enim rationibus, & ea diuisione, exclusa erit ex habitationibus & uicis, uentorum uis molesta. Cum enim plateæ contra directos uentos erunt conformata, ex aperto cœli spatio impetus ac flatus frequens conclusus in faucibus angiportorum, uehementioribus uiribus peruagabitur. Quas ob res conuertendæ sunt ab regionibus uentorum, directiones uicorum, uel aduenientes ad angulos insularum frangantur, repulsiq; dissipentur.

Fortasse mirabuntur ij, qui multa uentorum nomina nouerunt, quod à nobis expositum sit tantummodo octo esse uentos. Si autem animaduertent, orbis terræ circuitionem per solis cursum & gnomonis æquinoctialis umbras, ex inclinatione cœli, ab Eratosthene Cyreneo, rationibus mathematicis & geometricis methodis, esse inueniam ducentorum quinquaginta duum milium stadiorum, quæ sunt passus semel & tricies milies mille & quingentes mille. Huius autem octaua pars, quam uentus tenere uidetur, est ter milies mille, & noningentiestrigies septies mille, & passus quingenti, non debent mirari, si in tam magno spatio unus uentus uagando, inclinationibus & recessionibus uarietates mutatione flatus faciat. Itaq; dextra & sinistra circa Austrum, Leuconotus & Altanus flare solet. Circa Aphricum, Libonotus & Subuesperus. Circa Fauonium, Argestes & certis temporibus, Ethesia: ad latera Cauri, Circius et Corus. Circa Septentrionem, Thrascias & Gallicus. Dextra ac sinistra circa Aquilonem, Supernas & Boreas. Circa Solanum, Carbas & certo tempore, Ornithiæ. Euri uero medias partes tenentis in extremis, Caciæ & Volturnus.

Sunt autem & alia plura nomina flatusq; uentorum, à locis, aut fluminibus

nibus, aut montium procellis tracta. Præterea auræ matutinæ, quas sol cum emergit de subterranea parte, uersando pulsat æris humorem, & impetu scandendo trudens, exprimit aurarum antelucano spiritu flatus, qui cum exorto sole permanferint, Euri uenti tenent partes. Et ea re quæ ex auris procreatur, à Græcis εὐρι^ς uidetur esse appellatus. Crastinus quoque dies, propter auras matutinas, αὐριον fertur esse uocitatus. Sunt autem nonnulli, qui negant Eratosthenem ueram mensuram terræ potuisse colligere, quæ siue est certa, siue non uera, non potest nostra scriptura non ueras habere terminationes regionum, unde uentorum spiritus oriuntur. Ergo si ita est, tantum erit uti non certâ mensuræ rationem, sed aut maiores impetus, aut minores, habeant singuli uenti. Quoniam hæc à nobis sunt breuiter exposita, ut facilius intelligantur, iussum est mihi in extremo uolumine formam, siue uti græci χίματρα dicunt, duo explicare, unum ita deformatum, ut appareat unde certi uentorum spiritus orientur: alterum quemadmodum ab impetu eorum, aduersis directionibus uicorum & platearum, euitentur nocētes flatus. Erit autem in exæquata planicie centrum, ubi est litera A, gnomonis autem antemeridiana umbra, ubi est B, & ab centro ubi est A, diducto circino ad id signum umbræ, ubi est B, circumagatur linea rotundationis, reposito autem gnomone ubi antea fuerat, expectanda est dum decrescat, faciatiq; iterum crescendo parem antemeridianæ umbræ postmeridianam, tangatiq; lineam rotundationis, ubi erit litera C, Tunc à signo ubi est B, & ab signo ubi est C, circino decussatim describatur, ubi erit D, deinde per decussationē ubi est D, & centrū, perducatur linea ad extremum, in qua erunt literæ E, & F, Hæc linea erit index meridianæ, & septentrionalis regionis. Tunc circino totius rotundationis sumendæ est pars sextadecima, circiniq; centrum ponendum in meridianæ linea, quæ tangit rotundationem ubi est litera E, & signādum dextra ac sinistra, ubi erunt literæ G H. Item in septentrionali parte cētrum circini ponendum in rotundationis septentrionali linea, ubi est litera F, & signādum dextra ac sinistra, ubi sunt literæ I & K, & ab G ad K, & ab H ad I, per centrum lineæ perducendæ. Ita quod erit spatium ab G ad H, erit spatium uenti Ausfri, & partis meridianæ. Item quod erit spatium ab I ad K, erit Septentrionis. Reliquæ partes, decem tres, diuidendæ sunt æquali-

ter, quæ sunt ad orientem, in quibus literæ L & M, & ab occidēte, in quibus sunt literæ N & O, ab M ad O, & ab L ad N, perducēda sunt lineæ decussatim, & ita erūt æqualiter uentorum octo spatia in circuitionem.

Quæ cum ita descripta erunt in singulis angulis octogoni cum à meridie incipiemus, inter Eurum & Austrum in angulo, erit litera G, inter Austrum & Aphricum H, inter Aphricum & Fauonium N, inter Fauonium & Caurum O, inter Caurum & Septentrionem K, inter Septentrionem & Aquilonem I, inter Aquilonem et Solanum L, inter Solanum & Eurum M. Ita his confectis, inter angulos octogoni gnomū ponatur, & ita dirigantur plateæ & angiportorum diuisiones duodecim.

DE ELECTIONE LOCORVM AD
usum communem ciuitatis. CAP. VII.

DIVISIS angiportis, & plateis constitutis, arearum electio, ad opportunitatem & usum communem ciuitatis, est explicanda, ædibus sacris, foro, reliquisq; locis communibus. Et si erunt mœnia secundum mare, area ubi forum constituatur, eligenda proxime portum. Sin autem mediterranea, in oppido medio. Aedibus uero sacris, quorum deorum maxime in tutela ciuitatis uidetur esse, & Ioui, & Iunoni, & Minervæ, in excelsissimo loco, unde mœniū maxima pars conspiciatur, area distribuuntur. Mercurio autem in foro, aut etiam uti Isidi & Serapi, in emporio. Apollini patriq; Libero, secundum theatrum. Herculi, in quibus ciuitatibus non sunt gymnasia neq; amphitheatra, ad circum. Marti, extra urbem, sed ad campum. Itemq; Veneri ad portam. Id autem etiam Hetruscis aruspibus, disciplinarum scriptis ita est dedicatum. Extra murum Veneris, Vulcani, Martis sana ideo collocari, uti non insuescat in urbe adolescentibus seu matribus familiarum uenerca libido. Vulcaniq; uide mœnibus, religionibus & sacrificijs euocata, ab timore incendiorum ædificia uideantur liberari. Martis uero diuinitas, cum sit extra mœnia dedicata, non erit inter ciues armigera dissensio, sed ab hostibus ea defensa, à belli periculo conseruabit. Item Cereri extra urbem loco, quo non semper homines nisi per sacrificium necesse habeant adire. Cum religione caste sanctisq; moribus is locus debet tueri. Cæterisq; dijs ad sacrificio

rum rationes aptæ templis aræ sunt distribuendæ. De ipsis autem ædificiis sacris faciendis, & de arearum symmetrijs, in tertio & quarto uolumine reddam rationes, quia in secundo uisum est mihi, primum de materiæ copijs, quæ in ædificijs sunt parandæ, quibus sint uirtutibus, & quem habeant usum, exponere, commensus ædificiorum, & ordines, & genera singula symmetriarum peragere, & in singulis uoluminibus explicare.

M. VITRVVII

DE ARCHITECTVRA,

LIBER SECVNDVS.

INOCRATES ARCHITECTVS cogitationibus & solertia fretus, cum Alexander rerum potiretur, profectus est à Macedonia ad exercitum, regiæ cupidus commendationis. Is è patria à propinquis & amicis tulit ad primos ordines & purpuratos literas, ut aditus haberet faciliores, ab eisq; exceptus humane, petijt uti quam primum ad Alexandrum perduceretur. Cum polliciti essent, tardiores fuerunt, idoneum tempus expectantes. Itaq; Dinocrates ab ijs se existimans illudi, ab se petijt præsidium. Fuerat enim amplissima statura, facie grata, forma, dignitateq; summa. His igitur naturæ muneribus confusus, uestimenta posuit in hospitio, & oleo corpus perunxit, caputq; coronauit populea fronde, leuium humerum pelle leonina textit, dextraq; clauam tenens incesit contra tribunal regis ius dicentis. Nouitas populum cum auertisset, conspexit eum Alexander, & admirans, iussit ei locum dari ut accederet, interrogauitq; quis esset. At ille Dinocrates inquit architectus Macedo, qui ad te cogitationes & formas afferro dignas tua claritate. Namq; Athon montem formaui in statuæ uirilis figuram, cuius manu leua designauit ciuitatis amplissimæ moenia, dextra pateram, quæ exciperet omnium fluminum quæ sunt in eo monte, aquam, ut inde in mare profunderetur. Delectatus Alexander ratione formæ, statim quæsiuit si essent